

**HEJ
SYV.**

Fokus:Framtid

– så kan studie- och yrkes-
vägledningen förbättras

INNEHÅLL

Förord	5
Inledning	7
Tips på en skola	9
Projekt Fokus:Framtid	10
Träff 1. Uppstart. Här är vi.	12
Träff 2. Hit ska vi.	14
Träff 3. Så gör vi.	16
Träff 4. Så gör vi.	18
Träff 5. Avslut. Så blev det.	21
Deltagarnas egna reflektioner kring projektet	24
Sammanfattande tankar	27
Skattning som stöd till att utveckla studie- och yrkesvägledningen	28
Referenser	31

FÖRORD

Kompetensförsörjningen är en av svenska företags största utmaningar. Bristen på medarbetare med rätt kompetens är ett stort tillväxthinder som inte bara ställer till problem för företagen. Det skapar också problem för enskilda individer och samhället i stort. Utbildnings-systemet behöver i högre grad anpassas efter arbetslivets behov samtidigt som hänsyn tas till elevernas intressen. I det arbetet spelar studie- och yrkesvägledningen en stor och viktig roll.

Planering- och dimensioneringsreformen, en nationell STEM-strategi, ett nytt omställningsstudiestöd är bara några av många reformer som påverkar och ställer krav på mer och bättre studie- och yrkesvägledning. Addera det säkerhetspolitiska läget och en stor osäkerhet i omvärlden, klimatomställningen och teknikutvecklingen så blir det uppenbart att fler elever behöver ges bättre förutsättningar att göra mer medvetna och välinformerade studie- och yrkesval.

Det behövs fortsatt reformer på nationell nivå för att stärka och förbättra studie- och yrkesvägledningen. Men mycket kan göras redan nu. Utifrån de förutsättningar som finns så borde studie- och yrkesvägledningen fungera bättre än vad den gör idag. I hög grad handlar det om styrning och ledning av verksamheten. Det behövs en tydlig plan för arbetet och det behövs mätbara och uppföljningsbara mål och resurser. Förhoppningsvis kan den här rapporten inspirera till ett sådant förbättringsarbete.

*Johan Olsson,
policyexpert kompetensförsörjning,
Svenskt Näringsliv*

INLEDNING

Stockholm i mars 2025
Lotten Johansson och Gabriella Holm

– Hur skapar skolan en kvalitativ studie- och yrkesvägledning som utgår ifrån elevernas behov av vägledning och samtidigt bidrar till samhällets behov?

Svenskt Näringsliv har tillsammans med Hej Syv genomfört projektet Fokus:Framtid för att stötta rektorer i en aktiv utvecklingsprocess kring området studie- och yrkesvägledning. Syftet med Fokus:Framtid har varit att visa att det med ganska enkla insatser, en tydlig styrning och organisation går att snabbt förbättra och stärka detta område på en skola.

Sverige är det enda av de nordiska länderna som inte har studie- och yrkesvägledning på schemat. I Sverige är det inget ämne, utan blir kallat för *området* eller *frågan*. Det finns ingen särskild tid avsatt och det finns heller inga särskilda kunskapsmål som eleven ska uppnå – förutom det omätbara målet att skolan har som mål att ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning. Eller som det formuleras i gymnasiets läroplan: att eleverna medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper¹. Kanske är det därför detta område ständigt diskuteras utifrån brister och att området behöver stärkas och förbättras.

Samtidigt som diskussioner förs om områdets brister finns det stor förväntan på att studie- och yrkesvägledningen ska bidra till att lösa stora individ- och samhällsproblem. Att eleverna ska välja rätt och fullfölja sin

utbildning. Studieavhopp och byten av utbildning noteras i statistiken och oroar. Kompetensförsörjningsproblem, dvs. att inte arbetsmarknadens behov av arbetskraft tillgodoses av utbildningssystemen, har utretts och leder nu till krav på dimensionering av gymnasie- och vuxenutbildningen. Direktiven betonar att studie- och yrkesvägledningen ska bidra till att individerna bättre förstår vad arbetsmarknaden efterfrågar.

Förutom politiska beslut som ska leda till utbildning som bättre matchar behoven på arbetsmarknaden har Sverige nu en nationell STEM-strategi. Den tar ett helhetsgrepp, från förskola till högskola- och universitetsnivå, för att främja intresset och kunskaperna i teknik, matematik och naturvetenskap. Detta påverkar även behoven av att utveckla de studie- och yrkesvägledande aktiviteter som sker i skolan.

Det finns all anledning att starta detta arbete omgående. Att invänta beslut om tid för studie- och yrkesvägledning i tim- och ämnesplaner är förlorad tid. Med blicken mot framtidens arbetsliv ska skolan skapa förutsättningar för eleverna att kunna göra väl underbyggda val av utbildning och yrke.

De främsta framgångsfaktorerna för att lyckas med skollagens och läroplanernas intentioner är ledarskap, styrning och organisation av studie- och yrkesvägledningen. Det vill säga att rektor tillsammans med någon eller några nyckelpersoner styr upp arbetet. Fokus:Framtid visar vägen.

¹ Läroplanen för grundskolan, Läroplanen för gymnasieskolan (Skolverket, 2022)

TIPS PÅ EN SKOLA

– Finns det en skola som arbetar riktigt bra med ”SYV”?
Denna fråga dyker ofta upp och goda exempel efterfrågas.

Visst finns det skolor som gör bra saker inom området, men det verkar vara svårt att hålla i och vidareutveckla. Det har genomförts otaliga utvecklingsprocesser kring skolans studie- och yrkesvägledning. Många initiativ har tagits där skolpersonal och andra intressenter träffats och utbytt erfarenheter. Det är värdefullt att inspireras av andra och inte behöva uppfinna hjulet om och om igen. Att kika på de där goda exemplen.

Oavsett om det är på huvudman- eller enhetsnivå hamnar diskussionerna kring studie- och yrkesvägledning ofta direkt kring lokalt utvecklade elevaktiviteter. Dessa initiativ leder, ofta för stunden, till några få nya aktiviteter hos den nyligen inspirerade skolan. Nästan aldrig förs en diskussion om hur aktiviteterna som genomförs med eleverna egentligen passar in i den lokala kontexten, skolans arbete eller tillgodoser behovet av vägledning hos elevgruppen. Mycket sällan utvärderas effekten av elevernas lärande inom området. Ännu mer sällan leder det till en långsiktigt hållbar förändring. Frustrationen kring att området inte är tillräckligt bra kvarstår och efter några år görs omtag. Ny runda med inspiration, nya undersökningar och rapporter skrivs – skolutvecklingen börjar om. Vad är det som saknas?

Grundarbetet saknas. Om vi tar fasta på de genom åren framtagna rapporterna lyfts genomgående utvecklingsområden såsom styrning och ledning, hela skolans ansvar, uppföljning och systematik². Vi ser att skolor som tagit tag i dessa bitar är de som har lyckats bäst. Här spelar skolledningen en avgörande roll. Genom att skapa förutsättningar för en kvalitativ studie- och yrkesvägledning visar rektor på vikten av detta arbete. Jämför ett vagt ostrukturerat önskemål med ett målstyrt arbete med krav på uppföljning.

Vid erfarenhetsutbyten och nätverkande kan den skolan prata kring hur man organiserat, utvecklat och systematiserat området och utifrån det berätta vilka aktiviteter som görs med eleverna genom årskurserna och varför.

Vi vill gärna tipsa om skolor som arbetar riktigt bra med ”SYV”, men då måste fler skolor ha börjat utvecklingen i rätt ände och i linje med konstaterade brister och utvecklingsområden. I projektet Fokus:Framtid togs därför avstamp i styrning och organisation av verksamheten och i första hand bjöds rektorer in för att delta.

² Skolinspektionen 2013, 2019, 2023, 2024, Skolverket 2020, 2022, 2024. SyvBarometern 2011-2023. Riksdagen 2017. SOU 2019:4 Framtidsval.

PROJEKT FOKUS:FRAMTID

Svenskt Näringsliv och Hej Syv (processledning) genomförde projektet Fokus:Framtid för att stötta rektorer i en aktiv utvecklingsprocess kring området studie- och yrkesvägledning.

Tio grundskolor deltog.

- Hedebyskolan åk 7-9, Trosa
- Hagaskolan åk 4-9, Dals-Ed
- Lilla Parkskolan åk 4-9 Cedergrenska, Södertälje
- Tellusskolan Robinson Vårfru åk 6-9, Enköping
- Borås Kristna Skola åk f-9 Borås
- Strängnäs Montessori åk f-9, Strängnäs
- Maserskolan åk 7-9, Borlänge
- Tranängskolan åk 7-9, Tranemo
- Norrgårdsskolan åk f-6, Norrtälje
- Snörromskolan åk f-3, Dals-Ed

Två personer från varje skola deltog

Rektor och studie- och yrkesvägledare (eller annan av rektor utsedd person). Totalt 12 rektorer, 6 studie- och yrkesvägledare, 1 förstelärare.

Fokus:Framtid sträckte sig från mars till november 2024 och ska ses som en aktiv utvecklingsprocess. Fem digitala träffar, 2-3 timmar per tillfälle. Mellan träffarna initierades utvecklingssteg på skolan. Under våren låg fokus på grunderna, styrning samt organisation för att skolan skulle vara redo att starta arbetet med skolans SYV-plan till hösten.

Utvecklingsprocessen byggde på fyra steg

Här är vi – Hit ska vi – Så gör vi – Så blev det.
Med fokus på:

- 1 hur rektor organiserar för studie- och yrkesvägledningen
- 2 hur skolan implementerar och får med sig personalen
- 3 vad som planeras och görs med eleverna
- 4 hur arbetet följs upp

Till stöd hade samtliga skolor tillgång till den digitala resursen www.hejframtidival.se och hjälp av processledarna mellan träffarna. I denna rapport refereras ofta till material från hejframtidival.se³.

Läs mer på hejframtidival.se

³ Hejframtidival.se är en prenumerationstjänst

OM PROCESSEN – MOTIV TILL MEDVERKAN

Initialt eftersöktes deltagande skolor där rektor aktivt ville utveckla studie- och yrkesvägledningen. Rektorerna fick beskriva vad som motiverade deras medverkan.

– *Vi är nyfikna! Beskriv kort varför du vill att studie- och yrkesvägledningen ska utvecklas på din skola, vad är ditt engagemang i frågan?* var frågan de fick besvara.

Motiveringarna löd:

”Jag har tidigare arbetat aktivt med studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Nu på min nya skola ser jag ett stort behov av att komma i gång med arbetssättet. Skolan ligger i ett utsatt område och då är behovet ännu större av tydligt arbete med elevernas målbild och framtidsväl.”

”Vi har just startat ett utvecklingsarbete för att ge våra elever valkompetens och framtidstro.”

”Vi har haft en kvalitetsgranskning av Skolinspektionen vilket visade på flera utvecklingsområden gällande vårt studie- och yrkesvägledande arbete. Vi har hört gott om er och är intresserade av ett samarbete för att utveckla och kvalitetssäkra vårt SYV-arbete på vår skola, men även i kommunen generellt.”

”Jag är ny rektor på skolan och på min tidigare skola arbetade vi med området vilket jag var positiv till. Viktigt ämne för motivation och framtidsplaner.”

”Få till den röda tråden både ute hos eleverna och i vårt SKA-arbete så eleverna får en god valkompetens. Vi behöver hjälp och stöd på vägen.”

”Jag är rektor för flera enheter och ser att vi behöver utveckla arbetet på hela skolan. Att arbeta med hela världen, motivation, information och tydliggörande i samverkan mellan alla professioner skapar den skola vi strävar efter, en skola för alla där alla får lyckas.”

”Vi har en skolchef som driver på utveckling i frågan för hela kommunen så det finns bra förutsättningar för oss att ta stora steg inom området om vi ökar kompetensen hos oss i ledningen och på organisatorisk nivå gör adekvata förändringar.”

Gemensam nämnare för de flesta av deltagarna handlade om eleverna och att bygga deras valkompetens. Kopplat till begreppet valkompetens nämndes motivation, målbild, framtidsväl och framtidstro.

Även en önskan att eleverna ska lyckas och inställningen att studie- och yrkesvägledningen är en viktig byggesten i den processen. Det fanns en förståelse för att samverkan mellan professionerna är nödvändig och en vilja att arbetet ska löpa som en röd tråd genom skolåren. Rektorerna ville komma i gång och få en nystart. Flera rektorer beskrev att de behövde stärka sin egen kompetens inom området. Gemensamma förväntningar var att genom projektet få ökad kunskap och stöd att initiera utveckling, leda och kvalitetssäkra verksamheten.

Positivt är att man kunde utläsa att rektorer som tidigare arbetat med frågan, nu när de bytt arbetsplats, var ivriga att komma i gång på sin nya skola. Förväntan på skolorna var ett aktivt engagemang och att de tog utvecklingssteg på hemmaplan mellan träffarna.

Varför skulle du som läser vilja utveckla studie- och yrkesvägledningen på din skola?

TRÄFF 1. UPPSTART. HÄR ÄR VI.

Utifrån 11 skattningsindikatorer identifierades nuläget för skolans (och gruppens) SYV-arbete. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning synliggjordes också.

Första träffen inleddes med att deltagarna presenterade sig och berättade om sin medverkan i projektet och orsaken till att man ville utveckla studie- och yrkesvägledningen på skolan. Processledarna från Hej Syv beskrev bakgrund samt innehåll i projektet och Johan Olsson, policyexpert kompetensförsörjning, Svenskt Näringsliv, berättade varför området är så angeläget.

”För Svenskt Näringsliv är studie- och yrkesvägledningen viktig eftersom det handlar om att fler elever ska få möjlighet att göra medvetna och genomtänkta studie- och yrkesval. Bra studie- och yrkesvägledning leder till att vägen till jobb förbättras och företagets kompetensförsörjning underlättas. Nu förändras principerna för dimensionering av gymnasieplatser. Då kommer både elevernas önskemål och arbetsmarknadens behov vägas in. Det har betydelse för studie- och yrkesvägledningen och det blir viktigt att den förbättras och utvecklas.”, Johan Olsson.

För att skapa en samsyn och gemensam kunskapsbas gällande området fick gruppen ta del av rådande föreskrifter. Hur skollag, läroplan och allmänna råd behandlar studie- och yrkesvägledning. Särskilt förtydligades roller, ansvar, den vida och snäva vägledningen samt vad som skrivs om hur elevernas behov ska tillgodoses. Med denna kunskapsöversikt som bakgrund gick det bättre att analysera läget på den enskilda skolan.

Skatta din SYV-verksamhet

Deltagarna fick en göra en skattning bestående av 11 indikatorer kopplade till studie- och yrkesvägledning. Syftet var att få fram en nulägesbild att utgå från och som senare kunde följas upp. Skattningen gav möjlighet att bryta ned området i konkreta punkter att utveckla och prata kring under processen.

Som beskrevs inledningsvis, pekar rapporter och utredningar på att studie- och yrkesvägledningen

Skattning 0-mätning

1= instämmer inte alls. 6=instämmer helt. 0=Vet ej. Totalt värde 66,0. Vårt värde 20,7/66,0

Er uppfattning kring skolans studie- och yrkesvägledning (SYV).

Datum: 7 mars 2024. Skolans namn: Hela FF-gruppen.

	1	2	3	4	5	6	Vet ej	Kommentar
1. Personalen har god insikt i nödvändiga föreskrifter som gäller för SYV (skollag, läroplan, allmänna råd).	1,6							Hur ska de kunna jobba med SYV?
2. Eleverna från år 1 har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses (skollag §29).	1,5							Skolinspektionsfråga
3. Vi har kartlagt elevernas behov av SYV.	1,9							...
4. Vi har tydliga uppsatta mål för SYV.		2,5						...
5. Vi har en aktivitetsplan för SYV som utgår från elevernas behov (f-9).		2,5						Behoven ej kartlagda (3-5)
6. Vi har rutiner för att under läsåret diskutera, planera, följa upp arbetet med SYV.		2,0						Organisation (6-9)
7. Det finns en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal kring studie- och yrkesvägledning.	1,8							...
8. Det finns ett organiserat samarbete mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal.	1,9							...
9. SYV finns med som en del i det systematiska kvalitetsarbetet.	1,7							Viktigt framåt!
10. Det finns stöd från huvudman till dig/rektor kring arbetet med SYV.	1,8							Lite stöd finns (obs R>syv/lärare)
11. Det är tydligt vad du/rektor ska rapportera till huvudman kring SYV.	1,5							Otydligt (obs R>syv/lärare)

behöver *stärkas* och *förbättras*. Men det ges sällan konkreta förslag på vad och hur man kan göra. En skattning kan vara ett sätt att syna och ta sig an området för att nå fram till vad och hur. Längre fram i rapporten beskrivs mer ingående hur de olika indikatorerna kan förstås.

Skolornas svar på skattning sammanställdes på gruppnivå, medelvärde av varje indikator samt totalen. Detta utgjorde ett ingångsvärde för alla på sin egen skola och hela Fokus:Framtid-gruppen.

Skolorna hade givetvis olika resultat och det sammantagna medelvärdet var lågt – totalt 20,7 av 66,0 möjliga. Här fanns utvecklingspotential!

Till exempel var skattningen av "personalens kunskap kring SYV-området" låg (indikator 1). Då blir det svårt att få till "hela skolans ansvar" och även svårt att arbeta med lägre åldrar om eleverna från åk 1 inte har tillgång till personal med kompetens (indikator 2). Gruppen konstaterade att det var tydligt att personalen på skolorna var i behov av kompetensutveckling.

Den indikator som deltagarna skattade högst var att det "fanns tydliga mål" (indikator 4) samt en "aktivitetsplan för SYV på skolan" (indikator 5). Som kontrast till detta visade det sig att deltagarna skattat frågan om man "kartlagt elevernas behov" lägre (indikator 3). Det är inte alls ovanligt att man sätter i gång och genomför studie- och yrkesvägledande aktiviteter utan att ha kartlagt och analyserat sina elevers behov. Men en fråga man bör ställa sig är: "Hur vet man då varför man lägger tid på just den aktiviteten och vad den ger?"

De följande frågorna i skattningen handlade om rutiner (indikator 6), ansvarsfördelning (indikator 7) och organiserat samarbete (indikator 8). Samt den angelägna frågan ifall studie- och yrkesvägledning finns med i det systematiska kvalitetsarbetet för att säkra området långsiktigt (indikator 9). Även dessa indikatorer skattades lågt. Här behöver rektor tänka till och passa in området i befintlig verksamhet. En framgångsfaktor i en kompetensutvecklingsinsats är att beskriva för personalen vad som förväntas och även visa att det finns tid avsatt för arbetet.

Det visade sig inte heller vara helt tydligt vad skolorna upplevde skulle rapporteras till huvudman (indikator 12). Saknas tydliga riktlinjer och förväntningar

Hur skulle du som läser skatta din skola just nu?

från förvaltning och skolhuvudman leder det ofta till att skolor gör lite som de vill. Eleverna har tur eller otur beroende på skolans ambition kring studie- och yrkesvägledningen. Likvärdigheten mellan skolor brister. I värsta fall görs ingenting.

Frågan om stöd från huvudman låg något högre (indikator 11). Det framkom att huvudmannaplan fanns på flera ställen, men att dessa mest upplevdes som hyllvärmare och i behov av att revideras. Rektorer konstaterade att de behövde föra en dialog med huvudman samt ställa sig själv samma frågor kopplat till sin egen skola:

– *Har min personal tillräckligt stöd av mig kring arbetet med studie- och yrkesvägledning, är det tydligt vad som förväntas göras och hur det följs upp?*

Mellan träffarna fick deltagarna några uppgifter för att komma vidare med arbetet på skolorna. Till träff 2 fick skolorna, utifrån skattningen, börja fundera på hur de skulle kunna organisera och systematisera. De skulle också formulera sig kring sina elevers behov av studie- och yrkesvägledning för att exempelvis få syn på vad skolan behöver arbeta kompensatoriskt för.

TRÄFF 2. HIT SKA VI.

Diskussioner kring kartläggning av elevernas olika behov av studie- och yrkesvägledning. Förslag gavs på hur personalen kunde börja involveras i utvecklingen under våren.

Två veckor efter första träffen var det dags för nästa. Skolorna delade insikter och utbytte tankar kring föregående tillfälle. Rektorer uttryckte en djupare förståelse för området och att det nu kändes ännu mer angeläget att utveckla. De gav uttryck för behovet av att öka elevernas förståelse för varför man går i skolan och vad utbildning kan leda till. Om eleverna hittar mening och mål ökar deras motivation vilket kan leda till både bättre målpuppfyllelse och ökad valkompetens. Deltagarna tyckte också att det hade varit en ögonöppnare att fundera kring elevernas bakgrund och behov kopplat till studie- och yrkesvägledning.

Några röster:

”Eleverna känner sin närmiljö mycket väl, de rör sig där jämt. På vilket sätt kan vi vidga deras vyer och ge fler möjliga målbilder?”

”SYV är ett så spännande och brett område! Givande med stöd riktat mot oss som rektorer.”

”Jag kan inte sluta tänka på att SYV och motivation är så tätt sammankopplat!”

”SYV är oerhört viktigt för allas vår framtid, jag ser det som en ren samhällsfråga.”

”Jag blev förvånad när jag såg hur hög arbetslöshet vi faktiskt har lokalt, vi behöver verkligen synliggöra arbetslivet och alla möjligheter för eleverna. Vissa ser inte sina föräldrar gå till jobbet.”

”Vi tittade tillbaka på statistiken från gymnasievalet. Våldigt stereotyp, i stort sett bara killar på teknik och natur. Vi behöver intressera tjejerna betydligt mer och betydligt tidigare.”

”Det blev ännu tydligare för oss som finns i ett utsatt område att vi behöver göra riktade insatser mot vårdnadshavare/föräldrar kring svensk arbetsmarknad och industri. De har låg kunskap och påverkar sina barn i stor utsträckning mot högskoleförberedande program trots att förutsättningarna att klara dem inte finns just nu.”

Deltagarna upplevde att området blev mer tydligt och hanterbart med hjälp av skattningen och att det blev lättare att se vad man behövde ta tag i. Skolorna hade kommit olika långt, men det som framkom mest tydligt var avsaknaden av rutiner kring studie- och yrkesvägledning. Det fanns inte någon avsatt tid för diskussion, planering och uppföljning. Inte heller var det tydligt vem som skulle göra vad och vad som förväntades av vem.

Kartläggning

Skolresultat, meritvärde och behörighet nationella program	– Hur stor andel av skolans elever är behöriga till nationella program på gymnasiet? – Hur stor del obehöriga till gymnasiet?	79% 7%
Föräldrars utbildningsbakgrund	– Eftergymnasialutbildning	68,7%
Socioekonomisk bakgrund	– Hur ser våra elevers socioekonomiska bakgrund ut?	Medelklass
Arbetslöshetsstatistik	– Hur stor andel av skolans elever har föräldrar som är arbetslösa?	Mycket låg
Kulturell bakgrund	– Hur stor andel av skolans elever har annan etnisk bakgrund än svensk?	2%
Gymnasievalet, stereotypa val	– Hur stereotypa och könsbundna val har våra avgångselever gjort de senaste åren?	I hög grad
Omvals- och studieavbrottsstatistik	– Hur ser skolans gymnasievals-period ut? – Hur stor andel av skolans elever gör tidiga respektive sena omval i gymnasiet, eller hoppar av?	4% sena omval Inga avhopp de under 2023
Arbetsmarknad – Prognoser	– Hur synliggör vi arbetsmarknaden för våra elever? – Hur vidgar vi deras vyer?	Underlag från ämnesgrupper

På alla skolor genomfördes olika elevaktiviteter, men få hade övergripande koll – allra minst vad som genomfördes av lärarna i undervisningen. Området var helt enkelt ottydligt och oprioriterat.

”Vi skattade 1:or på allt, vi har så mycket att ta tag i. Har nu lagt in SYV som prioriterat utvecklingsområde så det är en del i vårt SKA.”

”Skattningen är stöd som bidrar till hanterbarhet.”

”Vi behöver hitta en röd tråd i hela SYV-arbetet, från implementerad plan, via alla aktiviteter till uppföljning.”

”Bra att utgå från en grund och verkligen se vad som behöver utvecklas utifrån ett nuläge. Givande träff, kul att utveckla ett så viktigt område.”

”Vi har en bra struktur och vi kan twista det vi redan gör. Det känns hoppfullt!”

Skolinspektionens olika granskningar beskriver tydligt gemensamma utmaningar som området står inför och dessa kände rektorerna igen sig i. Skolinspektionen lyfter exempelvis fram bristen på styrning och ledning, att studie- och yrkesvägledning inte sker kontinuerligt och att skolan brister i arbetet med att motverka begränsningar kopplat till kön och social- och kulturell bakgrund. Deltagarna såg filmen ”*Redraw the balance*”⁴ som tydligt förstärker forskning som visar att barn redan i 3-5 års ålder blir medvetna om vuxenroller och delar in yrken i tänkbara eller otänkbara utifrån traditionella könsroller⁵. Gruppen fick insikt i hur viktigt det är att skolan tidigt arbetar med att utmana normer – att försöka sig på en temadag i 9:an är definitivt för sent. De såg även filmen ”*1000-kronorsloppet*”⁶ som behandlar frågan om social bakgrund.

Efter denna kunskapsinhämtning kring vikten av att utveckla studie- och yrkesvägledningen på skolan blev det lättare för gruppen att börja tänka på hur de kunde initiera och driva denna utveckling. En gemensam målsättning för alla skolor var att man ville arbeta fram en plan för studie- och yrkesvägledningen inför kommande läsår.

Har du som läser funderat kring dina elevernas bakgrund och behov kopplat till studie- och yrkesvägledning?

Skolornas inledande skattning indikerade ett behov av kompetensutveckling för personalen. Nästa givna steg var alltså att involvera personalen och skapa en samsyn kring uppdraget. Detta skedde exempelvis genom att kopiera upplägget i projektet: starta med en kort enkät för att undersöka skolans kunskap om området och om några aktiviteter genomförs. Därefter planera för en kortare information eller längre uppstart med kompetensutveckling och planeringstid. De kunde använda sig av projektets bilder och filmer samt att de hade tillgång till hejframtid.se med bland annat enkät och lektionsförslag.

Medskick till nästa tillfälle blev att börja involvera personalen och fortsätta organisera och planera.

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=uUYwHcwp2sA&ab_channel=EducationEmployers

⁵ Att välja för framtiden (Skolverket 2020)

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=2dKQG6R5zQs&ab_channel=StiftelsenAllm%C3%A4nnaBarnhuset

TRÄFF 3. SÅ GÖR VI.

Uppföljning med fokus på skattningens indikatorer kring organisation, uppföljning och personalens arbete med studie- och yrkesvägledning. Utblick mot nästa läsår med målbild att då arbeta fullt ut med skolans SYV-plan. Vad behöver planeras inför terminsavslut och terminsuppstart?

I maj, vid den tredje träffen handlade det om att samla ihop arbetet som skett under våren, se vad som gjorts och vad som behövde ske framåt. Skolorna började med att berätta vad som hänt sedan sist.

De flesta av deltagarna hade involverat personalen i arbetet genom att informera, inspirera och samla information. Deltagarna hade även fortsatt formulera sig kring planen och några hade initierat dialog med skolhuvudmannen.

”Vi har skickat ut SYV-enkät plus börjat redigera SYV-plan.”

”Lyft på APT. Förberett presentation och analysfrågor till kollegiet. Har informationsmöte med huvudman nästa vecka kring SYV.”

”Presenterat Fokus:Framtid och SYV för biträdande rektorer och lärarlag.”

”Planerat in datum för syv-enkät samt gett utrymme i kommande års schema.”

”Vi har startat upp på vårt APT cirka 30 minuter.”

”Kört en lång intro med lärarna.”

”Gjort enkät.”

Alla rektorer hade planerat in tid för studie- och yrkesvägledning inför nästa läsårsstart, antingen i juni eller i augusti. Ambitionen var att lyfta hela området för

att säkerställa att alla hade gemensam kunskap och samsyn. Rektorererna pratade om att de även skulle presentera en analys och ge tid för planering i arbets- eller ämneslag. Planen skulle då börja fyllas med aktiviteter.

Kommentarer från rektorerna:

”Jag har lagt in en halvdag på augustidagarna, först presentation och sen planeringstid i arbetslag.”

”Vi har haft genomgång och uppmanat lärarna göra ett par aktiviteter för att testa nu under våren. Följer upp hur det gått i juni efter skolavslutningen.”

”Det blir bra att ha en gemensam uppstart i augusti.”

”Nu närmast ska vi planera vår uppstartsdag med lärarna, syven står för innehåll och jag ser till att lägga in tid för dagen och uppföljning.”

Kopplat till organisation och rutiner hade flera diskuterat hur studie- och yrkesvägledarens roll som expert bäst kunde nyttjas mot lärarlag och rektor. Många ville att studie- och yrkesvägledaren skulle stötta, inspirera och planera med lärarna ett par gånger per termin och även genomföra kompetensutvecklingsinsatser. På någon F-6 skola var det otydligt om det fanns sådan kompetens knuten till skolan och detta ville man gärna ha i syfte

Hur organiserar vi?

På organisationsnivå:

Introduktion under uppstartsdagen i augusti med samtlig personal

Bokar in avstämning i januari med samtlig personal

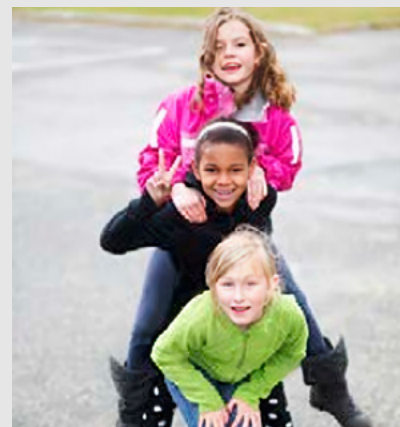
Uppföljning i juni med samtlig personal

På gruppnivå:

Varje arbetslag/team har ett antal träffar bokad med syv

På klass/individnivå:

Planerade insatser i årskurserna

att stötta upp arbetet och säkra tillgång till studie- och yrkesvägledare. Den frågan skulle lyftas med huvudman.

Kopplat till uppföljning planerade flera rektorer att följa upp enkäten som de startat med samt utvärdera om genomförda aktiviteter blivit bra. Deltagarna pratade också om vikten av att de som rektor skulle ställa nyfikna frågor kring arbetet närhelst tillfälle gavs.

Några röster från rektorerna:

”Vi har skapat SYV-crews på våra 4 skolor som ska ledas av syven.”

”Jag planerar för kommande läsår när lärarna går hem i juni, då ska jag ha med SYV-området.”

”Jag vill få in frågan i vårt förstelärarnätverk.”

”Jag och syven har haft bra möten under våren och vi ska fortsätta den rutinen i höst, nu har det varit tätt men vi har pratat om ett par gånger per termin.”

”Jag har börjat titta på när det kan vara lämpligt att fråga om SYV, i vilka möten och samtal.”

Skolinspektionens rapport *”Lärares arbete med att tidigt motverka könsbundna val”*⁷, fokuserar på undervisningen i åk 4-6. Deltagarna tog del av resultaten i rapporten som pekade på stora utvecklingsområden när det gäller den integrerade studie- och yrkesvägledningen. Rektorerens viktiga roll kommenteras i rapporten:

”Fokus för denna granskning har inte varit rektorns ledning och styrning, men den ger ändå tydliga indikationer på att lärarna i stor utsträckning lämnas ensamma i arbetet med att integrera vägledande inslag i sin undervisning. Ett talande exempel är en rektor som konstaterar att studie- och yrkesvägledningen inte har integrerats i skolans befintliga styrning och stödstrukturer. Det är tydligt att så gäller för många skolor som har ingått i granskningen. Lärarnas vägledning är ofta något som förutsätts ske utan stöd och styrning från rektor och huvudman, trots att tidigare granskningar och studier visat att vägledande inslag då tenderar att utebli.”

Med hjälp av vilka frågeställningar lyfter du området kring studie- och yrkesvägledning i kollegiet?

Inför kommande diskussioner i deltagarnas kollegier föreslogs att granskningens kvalitetskriterium kan vara ett sätt att lyfta studie- och yrkesvägledningen:

- Lärarna har integrerat studie- och yrkesvägledning i sin undervisning
- Undervisningen rymmer inslag som synliggör hur kön kan påverka framtida utbildnings- och yrkesval samt utmanar könsstereotypa föreställningar
- Kompetensen hos studie- och yrkesvägledare, eller den som fullgör motsvarande uppgifter, kommer eleverna till gagn (genom lärarnas undervisning)

Dessa presenterades bl.a i en öppen webbtträff med Skolinspektionen som även finns tillgänglig digitalt⁸. Under träffen diskuterades även de nya direktiven kring dimensionering av gymnasial utbildning som betonar att studie- och yrkesvägledningen ska bidra till att eleverna bättre förstår vad arbetsmarknaden efterfrågar. Vilka aktiviteter behöver göras med eleverna då?

Medskicket till nästa tillfälle var att genomföra de planerade presentationerna för kollegiet vid terminsavslut och uppstart.

⁷ Skolinspektionen 2024

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=WPojUdB2IWU&t=11s>

TRÄFF 4. SÅ GÖR VI.

Erfarenhetsutbyte kring höstterminens uppstart och hur skolan organiserat för studie- och yrkesvägledningen kommande läsår. Genomgång av hur man kan skapa kvalitet i planen utifrån bakgrundsbeskrivning, mål och planerade elevaktiviteter.

Så gick en sommar och den fjärde träffen skedde i slutet av augusti när skolorna varit igång några veckor. Kollegialt erfarenhetsutbyte om hur uppstarten avseende studie- och yrkesvägledningen sett ut. Upplägget varierade, vissa hade haft fokus på frågan innan sommaren och då blev det en kortare information och påminnelse om att arbetet var prioriterat. Andra hade avsatt en halv dag och då hann man med både föreläsning och planering. Uppstarterna på skolorna hade upplevts som positiva.

”Många i personalen har sagt att det var en bra presentation, vi fick in en hel del förslag på vad som görs men även vad de VILL göra. Så kul!”

”Nu är hela personalen involverad, det finns intresse för området.”

”Vår uppstart blev väldigt lyckad. Givande diskussioner kring hela området och vad det kan ge eleverna och oss, mycket kring skolans relevans, vi hann nästan inte med planeringen.”

Rektorerna hade, i de flesta fall, tagit fasta på ledarskap och styrning och hade inlett tillfället och gett lärarna riktlinjer kring arbetet. Studie- och yrkesvägledare hade föreläst och stöttat i planeringsarbetet. Det diskuterades aktiviteter som gjorts tidigare och gavs förslag på nya. I syfte att underlätta arbetet hade lärarna tillgång till hejframtidival.se (som nämnts tidigare) där de kunde välja aktiviteter för undervisningen. Flera av skolorna ville att lärarna skulle ha gjort ett par aktiviteter före höstlovet och dessa kunde läggas till i planen. En skola hade gjort färdiga mallar och lagt in aktiviteter i delade dokument digitalt för att synliggöra arbetet. Tid på dagordningen hade området fått i alla skolor!

Några lärarröster från uppstartsdagarna:

”Viktigt att man börjar prata om detta tidigare, redan på mellanstadiet så att de har ett hum om de här frågorna när de börjar högstadiet. Så eleverna när de börjar 7:an vet varför de går i skolan och förstår vikten av att nå målen för att senare komma in på gymnasiet. Att komma på i början 9:an att man ska satsa på skolan är för sent.”

”Ett viktigt område som ingår i alla ämnen. Det kan kanske fokuseras lite mer så att vi lärare inte ”glömmer bort” att jobba med olika aspekter – t.ex. genusperspektiv/vilka yrken finns som hör till ”mitt” ämne/...”

”Viktigt att arbetet med valkompetens och syftet med att göra sitt bästa i skolan börjar tidigare än på högstadiet.”

De flesta rektorer hade organiserat för området genom att skapa möjligheter för samarbete, dialog och uppföljning. På flera skolor hade man skapat en mindre SYV-grupp bestående av några lärare och studie- och yrkesvägledare med särskilt fokus på utveckling och inspiration till kollegiet. Det var även tydligt att rektor nu i högre utsträckning börjat använda studie- och yrkesvägledaren som expert och delegerat arbete som exempelvis kompetensutveckling och färdigställande av plan.

Några kommentarer från rektorerna:

”Jag har lagt in SYV på dagordning på våra månadsmöten, tänkte följa arbetet löpande under läsåret. Det är ganska lätt för mig då vi är en liten skola och jag träffar all personal samtidigt, de kommer få berätta om något de gjort med eleverna.”

HT24

ÅK	Vem ansvarar?	SYV-aktivitet	När? Vecka/dag	Vad lärde sig eleverna? (kunskap, färdighet, insikt, annat)	Uppföljning
----	---------------	---------------	----------------	---	-------------

Exempel från en av skolorna.

Du som läser, hur finns studie- och yrkesvägledningen med vid terminsstart- eller avslutningsdagar på din skola?

"Syven kommer träffa arbetslagen två gånger denna termin och återrapportera till mig."

"Samplaneringsmöten mellan lärarteam och Syv."

"Kopplat in biträdande rektorer som kontaktpersoner mellan SYV-crew och skolledningsteamet för uppföljning."

"Jag har nu, första året när vi utvecklar, lagt in SYV som avstämning kvartalsvis, vecka 44 kring jul och innan påsk."

"Jag har ändrat upplägget på våra konferenser så SYV-frågan får mer plats och syven fler kontaktytor med lärarkollegiet."

"Vi som F-6 skola har skapat en SYV-grupp och har 2 inplanerade möten med en syv som arbetar på en närliggande högstadieskola."

"Jag kommer ta upp SYV-frågan i mina medarbetarsamtal och fråga lärarna vad de gjort i form av SYV."

"Syven kommer att bjudas in till ett par ledningsgruppsmöten som består av rektorer och förstelärare för att rapportera det övergripande arbetet. Även vara en del av introduktionen till nya medarbetare."

Organisation och implementering

Juni	Presentation av SYVfilm "Lilla Lisa"
Augusti	SYVenkäten 0-mätning Genomgång av SYVuppdraget, hela skolans ansvar Gemensam kartläggning Skapande av elevaktiviteter i ämnesarbetslagen
September	Ökat fokus på framtidsval kontra insats i skolan under utvecklingsamtalen
December	SYVenkät uppföljning Delge varandra elevernas samlade reflektioner från höstens intervjuarbeten. Utvärdera ämnesaktiviteterna Utvärdera betygsresultat utifrån utvecklingsamtalsreflektioner
Januari	Skapande av elevaktiviteter i ämnesarbetslagen
Juni	Utvärdering av målsättning. Reflektioner kring aktivitetsplan.

HT24

ÅK	Vem ansvarar?	SYV-aktivitet	När? Vecka/dag	Vad lärde sig eleverna? (kunskap, färdighet, insikt, annat)	Uppföljning
F	Agneta Caroline	Läsa böcker som handlar om yrken	v 40-41	Fakta om olika yrken	Före höstlovet ht 24
1	Paula Patricia	Brevet om mig själv	v 40-41	Självkännedom	Före höstlovet ht 24
2	Angela Lisa	Spana på egenskaper	v 40-41	Självinsikt	Före höstlovet ht 24
3	Anna Sophie	Brevet om mig själv, självkännedom om arbetsliv och utbildning	v 40-41	Självkännedom	Före höstlovet ht 24

HT24

ÅK	Vem ansvarar?	SYV-aktivitet	När? Vecka/dag	Vad lärde sig eleverna? (kunskap, färdighet, insikt, annat)	Uppföljning
Ex.	Arbetslag: Planerar + genomför	T ex: "Självporträtt och presentation" Arbetar med: Självkännedom Instruktioner till uppgift/länk: https://hejframtidssval.se/inlagg/sjalv-portratt-och-presentation-4-6/	Övningen måste vara genomförd senast vecka 41. Måste utvärderas i A-laget innan höstlovet.		
4	Josefin 4.1 Martina 4.2	Livets spelregler Arbetar med: Självkännedom https://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800013376/1371914728127/2005_livets_spelregler.pdf	Tisdagar 4 tillfällen (Tillsammans MVP)		
5	Melvin 5.1-2 Maria 5.1-2 Filip 5.1-2 & 6.1-2	Brevet till mig Vem vill jag vara? Interview about a profession:	v. 34 v. 36 v.40		

HT24

ÅK	Vem ansvarar?	SYV-aktivitet	När? Vecka/dag	Vad lärde sig eleverna? (kunskap, färdighet, insikt, annat)	Uppföljning
7	Arbetslag: Planerar + genomför	Övning: framtidsprognos och ämnesspanning som alla ämneslärare kan jobba med. Det fungerar att jobba med i den ordinarie undervisningen	Övningen måste vara genomförd senast vecka 41. Måste utvärderas i A-laget innan höstlovet		

Exempel från en av skolorna.

De flesta skolor beslöt att tiden runt höstlovet var bra för en första avstämningspunkt för planen som då även skulle innehålla de aktiviteter som planerats vid terminsstart. Rektorerna ville se om aktiviteterna blivit gjorda och vilken effekt de hade haft på elevernas lärande. En annan fråga var hur kollegiet hade upplevt arbetet samt vad som skulle göras fram till jul.

På sikt, när de studie- och yrkesvägledande aktiviteterna finns sammanställda på årskurs- eller arbetslagsnivå, är det lätt att lägga in dessa i planen. Det är viktigt att någon har överblick av helheten, att någon kan svara på frågorna: "Vilka aktiviteter träffas våra elever av genom skolåren? Stödjer aktiviteterna våra elevers behov, bygger vi en bra process eller är det något vi behöver justera?". Exempelvis kan studie- och yrkesvägledaren ansvara för detta och kvalitetsgranska utifrån helhetsperspektivet.

Frågor att utgå från kan vara:

- Bidrar aktiviteterna till elevernas behov och skolans målformulering?
- Arbetar alla årskurser, klasser, fritids och ämnen mot målbilden?
- Skapar vi en bra helhet och progression för eleverna, i varje årskurs och stadie?

Medskicket till gruppen denna gång var att fortsätta planera arbetet med särskilt fokus på att elevaktiviteterna blev gjorda samt att samla ihop resultat inför den sista träffen då en uppföljande skattning skulle genomföras.

TRÄFF 5. AVSLUT. SÅ BLEV DET.

Vid den sista träffen, som också avslutade denna utvecklingsprocess, synades skolans och gruppens förädlingsvärde utifrån skattningarna. Avstämning kring arbetet med en plan och diskussion kring hur utvecklingsarbetet hålls i fram till sommaren och inte minst framåt. Diskussion kring spridning av process och resultat.

Denna novemberträff ägnades åt att skolorna fick sammanfatta och beskriva sitt utvecklingsarbete för varandra. Deltagarna hade genomfört en uppföljande skattning till den skattning som projektet startade med. Återigen gjordes en sammanställning på gruppnivå, medelvärde av varje indikator och på totalen. Med detta kunde ett resultat för respektive skola och alla tillsammans i Fokus:Framtid-gruppen konstateras.

Precis som vid den första skattningen hade skolorna varierade resultat. Det sammantagna medelvärdet var högre, totalt 38,7 av 66,0 möjliga, mot ursprungsvärdet som var 20,7. Positionerna hade definitivt flyttats fram och området hade utvecklats!

Till exempel var skattningen av personalens kunskap kring området betydligt högre (indikator 1). Förutsättningarna för att få till hela skolans ansvar hade ökat markant. Glädjande var även att nu hade fler elever i lägre åldrar fått tillgång till personal med kompetens

(indikator 2). Gruppen kände sig nöjda med sina kompetensutvecklande insatser mot personalen. Nu fanns en bra grund att arbeta utifrån och en reell chans att öka antalet vägledande aktiviteter kring eleverna.

Flera rektorer konstaterade att framgångsfaktorerna var att de själva tagit sig tid att sätta sig in i området och planera strukturerat samt att de kände sig trygga och behärskade frågan. Exempel på hur rektorerna tog sig an området och involverade personalen finns beskrivet tidigare i rapporten.

Vidare kunde man tydligt notera att det förts diskussioner på skolorna kring elevernas behov (indikator 3) och att skolorna nu formulerat sig kring mål (indikator 4). Arbetet med aktivitetsplanen hade tagit kliv framåt (indikator 5) och börjat fyllas på med mer träffsäkra aktiviteter kopplat till behov och mål. Detta arbete skulle fortsätta utvecklas under läsåret vartefter aktiviteter planerades, genomfördes och lades till.

Skattning jämförelse 0/1

1= instämmer inte alls. 6=instämmer helt. 0=Vet ej. Totalt värde 66. Vårt värde (20,7) > 38,7/66,0

Er uppfattning kring skolans studie- och yrkesvägledning (SYV).

Datum: (7/3, 0-mätning) + 5/11, 1-mätning. Hela FF-gruppen.

	1	2	3	4	5	6	Vet ej	Kommentar
1. Personalen har god insikt i nödvändiga föreskrifter som gäller för SYV (skollag, läroplan, allmänna råd).	1,6		3,5					Mer än hälften nu!
2. Eleverna från år 1 har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses (skollag §29).	1,5	2,7						Bättre
3. Vi har kartlagt elevernas behov av SYV.	1,9		3,8					Bra
4. Vi har tydliga uppsatta mål för SYV.		2,5		4,5				Elev behov.
5. Vi har en aktivitetsplan för SYV som utgår från elevernas behov (f-9).		2,5		4,0				Elev behov.
6. Vi har rutiner för att under läsåret diskutera, planera, följa upp arbetet med SYV.		2,0	3,3					Bra organisation (6-8)
7. Det finns en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal kring studie- och yrkesvägledning.	1,8		3,5					...
8. Det finns ett organiserat samarbete mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal.	1,9		3,8					...
9. SYV finns med som en del i det systematiska kvalitetsarbetet.	1,7				4,3			🌟 I daglig verksamhet!
10. Det finns stöd från huvudman till dig/rektor kring arbetet med SYV.	1,8		3,0					Ökat stöd
11. Det är tydligt vad du/rektor ska rapportera till huvudman kring SYV.	1,5	2,3						Lägst fortf. ottydligt, HM-plan?

Del av det systematiska kvalitetsarbetet

Målsättning under läsåret 24/25

Vid läsårets slut har vi formulerat en tydlig syv-plan med aktiviteter i olika ämnen som förbereder eleverna inför framtida val, inte enbart gymnasieval.

- Under läsåret kommer all personal att få utbildning i vad ett välfungerande SYV-arbete innebär.
- Alla undervisande pedagoger kommer att få skapa minst tre situationer i sin undervisning som påtagligt är till för att ge exempel på yrken, utbildningar eller tillfällen i livet då kompetensen man får i respektive ämne är gynnsam.
- Eleverna kommer att möta valsituationer i olika ämnen där de tvingas till aktivt ställningstagande för att öva sin valkompetens.
- Som ett led i vårt kompensatoriska uppdrag behöver vi bredda bilden av normativa utbildningar och yrkesval genom att utmana elevernas fördomar.

Exempel från en av skolorna.

Gruppen uttryckte att man fått bättre insikt i hur man kan tänka kring aktiviteter som bygger valkompetens. Utifrån ett studie- och yrkesvägledningsperspektiv handlar det om att ha god självkännet, god kunskap om alternativen och förmågan att förena detta i ett val som man är nöjd med och klarar av att genomföra. Det handlar också om att skolan ska utmana normer, vidga vyer och att träna eleverna i att göra val och förstå konsekvenser.

Rektorerna konstaterade att det, under läsårets gång, är viktigt att utvärdera, att höra hur både personal och elever upplever aktiviteterna. Frågan de skulle ha med sig: *–Vet vi varför vi lägger tid på just den här aktiviteten och vad den ger?*

Att rektor från början lagt tid på att tänka till och formulera sig kring rutiner (indikator 6), ansvarsfördelning (indikator 7) och samarbete (indikator 8) visade sig lönsamt. Det är detta som skapar förutsättningar för hela området. Framgångsfaktorer i en kompetensutvecklingsinsats är att kunna beskriva för personalen vad som förväntas, vilka riktlinjer skolan har och visa att det finns förutsättningar för arbetet samt att det finns en plan och avsatt planeringstid för området. Gruppen upplevde att de fått mycket hjälp och tips av att lyssna på varandra samt av verktyg och material de fått tillgång till genom projektet. Detta hade hjälpt dem att snabbare komma igång med arbetet på den egna skolan.

Den angelägna frågan, ifall studie- och yrkesvägledning finns med i det systematiska kvalitetsarbetet, hade ökat mest av allt i skattningen (indikator 9). Gruppen insåg vikten av detta tidigt och rektorerna upplevde det ganska lätt att formulera sig i det systematiska kvalitetsarbetet när man väl funderat kring mål, rutiner och

organisation. Systematik är A och O och SKA är på sätt och vis en del av skolans dagliga verksamhet – såklart ska studie- och yrkesvägledning finnas där.

Några exempel från skolorna:

1. Vi ska vidareutveckla elevernas valkompetens genom att visa på olika framtidsvägar och vad som krävs för att ta sig vidare till olika yrken och studier. Det kontinuerliga arbetet med studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar ska vara en del av det kontinuerliga kvalitetsarbetet. Rektor följer upp arbetet genom att:

- Alla arbetslag ska skicka in sin aktivitetsplan till respektive rektor.
- Alla arbetslag ska skicka in sin utvärdering av aktivitetsplanen till respektive rektor.

Utöver dessa obligatoriska inslag är det positivt om rektor kontinuerligt under läsåret följer upp vilka aktiviteter som planeras samt vilka utmaningar och behov som uppstått längs vägen.

2. Önskvärd förbättring: Att stärka elevernas förmåga att göra välgrundade val tidigt i skolan inför gymnasievalet, med fokus på att välja rätt program och inriktning utifrån egna förutsättningar och intressen. Vidtagna åtgärder:

- Vi har beslutat att integrera yrkesvägledning i undervisningen tidigare, redan från de lägre årskurserna (åk F-9), i stället för att påbörja detta i åk 8 eller 9.
- Skolan använder materialet hejframtid.se, som implementeras from HT24. Alla lärare har ansvar för att arbeta med detta material i respektive årskurs (enligt planering: SYV-aktiviteter för varje enhet).

Nästa steg – till juni 2025

Att fortsätta hålla frågan levande och aktiv på möten och studiedagar.

Att lyfta det som görs och utvärdera.

Att planera för vårens SYV-plan och börja tänka kring aktivitetsplan lå 25/26

Exempel från en av skolorna.

Deltagarna skattade stöd från huvudman högre och upplevde under processen att detta stöd blivit bättre (indikator 11). Alla rektorer hade lyft området med sina överordnade och vittnade om att det fanns intresse både för frågan och utvecklingsarbetet. Det fanns en önskan om att denna utvecklingsprocess skulle spridas och inspirera andra skolor hos huvudmannen. Hos någon skulle övergripande riktlinjer för studie- och yrkesvägledning ses över och en skola hade bjudit in nämndordförande till uppstartsdagen och haft en bra dialog.

Den uppföljande skattningen visade dock att det fortfarande var oklart hur skolorna skulle rapportera till huvudman (indikator 12). Det framkom inte helt tydligt vilket förbättrat stöd rektorerna hade fått, det var troligast så att rektorerna lyft området. Det är positivt att det fanns intresse och utrymme för dialog, men det behövs riktlinjer och förväntningar från huvudman!

Gruppen konstaterade att de verkligen kommit en bra bit på väg i utvecklingen under processen. Skolorna var mitt uppe i att testa aktiviteter med eleverna vars sammantagna resultat skulle visa sig i slutet av läsåret. Rektorerna skulle hålla i arbetet genom att följa rutiner som arbetats fram, utvärdera och fortsätta lyfta frågan kontinuerligt. På sikt skulle området säkerställas genom att fortsatt vara en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Några kommentarer om hur deltagarna skulle fortsätta arbetet:

"Att fortsätta hålla frågan levande och aktiv på möten och studiedagar."

"Att lyfta det som görs och utvärdera."

"Vi behöver fortsatt systematisera hur arbetet ska fortsätta, detta tillsammans med samtliga rektorer på skolan."

"Vi har studie- och yrkesvägledning som ett av våra identifierade utvecklingsområden och därmed som en punkt i vårt SKA-arbete med målsättning, aktivitetsplan, uppföljning och utvärdering."

Ett medskick till dig som på något sätt är chef till rektorer eller arbetar med frågan på huvudmannanivå:

- *Hur organiserar ni för den studie- och yrkesvägledande verksamheten?*

Skolorna behöver förstå vad som förväntas, vilka mål som finns och hur uppföljningen går till. Skolorna behöver stöd i form av fortbildning och material så alla

har likvärdiga förutsättningar att arbeta med området.

Fundera gärna på samma fråga som rektorerna ställde sig i projektet:

- *Har min personal tillräckligt stöd av mig kring arbetet med studie- och yrkesvägledning och är det tydligt vad som förväntas göras och vad som följs upp?*

Deltagarnas egna reflektioner kring projektet

Avslutningsvis fick deltagarna tänka tillbaka på hela projektet och reflektera kring några frågeställningar. Svaren kan ses som tips och råd till en annan skola som vill utveckla området studie- och yrkesvägledning.

Den första frågan löd:

Vad av det ni gjort på din skola har haft störst effekt på utvecklingen? I stort sett alla svar handlade om att involvera all personal på ett genomtänkt sätt samt behovet av att få in studie- och yrkesvägledning i SKA-arbetet:

”Perspektivskifte under augustidagarna, kollegiet fick samsyn kring området.”

”Tid i SKA-arbetet, så lärarna får tid att implementera i sin undervisning.”

”Information till all personal, samtalet om SYV i kollegiet.”

”Att väva in det i kvalitetsarbetet med uppföljning och analys har lett till en ökad medvetenhet hos personalen.”

”Information i ledningsgrupp och SYV-presentationer till kollegiet.”

”Att jag som rektor visat engagemang och varit tydlig med att det är en fråga som rör alla.”

”Att lyfta in SYV i vårt SKA-arbete som en fråga som rör alla.”

Vidare fick deltagarna frågan:

Vilket råd skulle du ge till en annan rektor/skola som vill komma igång med utveckling? Samtliga svar indikerade att man behöver prioritera och avsätta tid, samt att man själv som rektor måste sätta sig in i området, planera och följa upp:

”Lägg tid på att grunda vad SYV-perspektivet innebär.”

”Börja med att kartlägga nuläget i organisationen. Behov hos eleverna? Vad görs redan i undervisningen?”

”Lägg in SYV i årshjulet för det pedagogiska arbetet och SKA.”

”Gör en plan och se till att ha färdigt bestämda uppföljningar, ge stöd till syv!”

”Var ärliga om nuläget. Börja där ni är. Integrera SYV i årshjulet för SKA.”

Till sist ställdes frågan:

Vad inom projektet har varit mest värdefullt för dig?

Det rektorerna uppskattat mest var att få konkret stöd i utvecklingsprocessen. Tydliga steg och verktyg samt färdigt material (enkät, bilder, filmer, aktiviteter) som kunde användas i processen på den egna skolan. Även samtalen och att dela tankar med andra värderades högt. Så tips till andra skolor är att planera en genomtänkt process och gå samman med andra skolor för erfarenhetsutbyte och dialog!

”Varit väldigt givande att få stöd i processen och tillgång till material.”

”Tydliga verktyg för att strukturera utvecklingsarbetet och goda exempel på aktiviteter.”

”Föreläsningar och tillgång till material.”

”Att ge mig själv tid att jobba med frågan. Att få insikt i hur viktig den är och vad det betyder för våra elever. Att höra andras utmaningar och planer framåt.”

”Materialtillgång och samtalen.”

”Konkret stöd och fortbildning som rektor.”

”Att få upp ögonen för SYV-arbetet och få stöd i det, att få dela tankar med andra.”

”Att få grota ner mig i detta för framtiden viktiga arbete.”

Du som läser, vilka två steg skulle du ta för att utveckla studie- och yrkesvägledningen på din skola?

Sammanfattande tankar

Inledningsvis ställdes frågan: ”Hur skapar skolan en kvalitativ studie- och yrkesvägledning som utgår ifrån elevernas behov av vägledning och samtidigt bidrar till samhällets behov?”

Projektet Fokus:Framtid ska ses som ett exempel på hur en utvecklingsprocess kan drivas. Det är förhoppningsvis även en inspirationskälla till att påbörja ett eget arbete med att utveckla studie- och yrkesvägledningen. På relativt kort tid kan en skola gå från att ha bristfällig koll på området till full koll!

De indikatorer som skolorna i projektet arbetat utifrån har bidragit till flera olika insatser och processer. Diskussionerna handlar inte längre om att ge eleverna i 9:an vägledningssamtal, utan vilka behov eleverna och samhället har av vägledning och hur man ska fylla detta med rätt insatser.

Som så ofta i skolans värld har projektet stött på utmaningar såsom rektorsbyten, sjukskrivningar och avsaknaden av utbildade studie- och yrkesvägledare. Dessa faktorer får konsekvenser för skolornas arbete med området och det påverkar också deras uthållighet i att skapa en god studie- och yrkesvägledning. När organisationen brister beror det ofta på styrning och ledning. Genom att föra in studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet minskar risken för att området faller mellan stolarna.

Deltagarna, rektorer, studie- och yrkesvägledare, någon skolchef, någon lärare, var alla överens om att den största framgångsfaktorn är att rektor verkligen leder processen.

Med blicken mot framtidens arbetsliv kan skolan skapa studie- och yrkesvägledning som ger eleverna bättre förutsättningar att göra väl underbyggda val av utbildning och yrke. Skolan ska synliggöra, bygga kunskap och främja intresse kring arbetsmarknad, utbildning och framtidsmöjligheter. Exempelvis att eleverna får en ökad förståelse för vad arbetsmarknaden efterfrågar och kan väga in det i sitt val. En skola som utvecklat området har förutsättningar att i högre utsträckning lyfta in relevanta arbetslivsaktiviteter för att vidga vyer och bygga valkompetens.

Samhällets kompetensförsörjning startar i grundskolan. Eleverna behöver få syn på vad det finns för olika möjligheter till utbildning och yrken. Skolan och samhället har ett gemensamt intresse av att eleverna gör väl underbyggda val. Och att de fullföljer sin utbildning och kommer vidare i egen försörjning. Eleverna kan inte välja det de inte känner till. Därför är området strategiskt viktigt för arbetslivet som behöver hitta samverkan med skolan för att inspirera och informera om exempelvis yrkesutbildningar, naturvetenskapliga- och tekniska utbildningar eller bristyrken.

Avslutningsvis riktas ett stort tack till de medverkande personerna i Fokus:Framtid – oavsett var ni arbetar i framtiden så kommer studie- och yrkesvägledningen finnas med i era prioriteringar!

Skattning som stöd till att utveckla studie- och yrkesvägledningen

Skolans styrdokument såsom skollag, läroplaner och Skolverkets allmänna råd tar i olika formuleringar upp studie- och yrkesvägledning. Framför allt ger den sistnämnda förtydliganden kring uppdrag, ansvar och roller. Skolinspektionens olika granskningar innehåller även de formuleringar kring området. Mot bakgrund av detta har Hej Syv tagit fram en skattning med påståendena nedan som ett verktyg för en enskild skola att reflektera över nuläge och mäta utveckling.

Vid ett besök av Skolinspektionen ställs ofta frågor kring hur skolan arbetar med studie- och yrkesvägledning. De påståenden som ställs i skattningsformuläret kan utgöra ett stöd för att analysera skolans studie- och yrkesvägledning. Här kallas de indikatorer. Innebörden av en indikator är att det är ett mätinstrument som ska ge information om, mäta (indikera) faktiska nivåer eller förändringar. Frågeställningarna har en tydlig koppling till vad skollag, läroplaner och styrdokument pekar på inom området studie- och yrkesvägledning.

I Fokus:Framtid utgjorde de en viktig ram för arbetet och det gjordes en inledande och en uppföljande skattning som jämförelse. De utgjorde dessutom en stor del av diskussionsunderlaget under träffarna. Nedan beskrivs bakgrund till indikatorerna och vad som avses med dessa.

1. Personalen har god insikt i nödvändiga föreskrifter som gäller för SYV (skollag, läroplan, allmänna råd)

För att kunna göra rätt måste man förstå vad man förväntas göra. Rektor själv måste ha kunskap om vad som gäller kring studie- och yrkesvägledning i styrdokument, skollag och läroplaner. Rektor behöver också ta reda på vad personalen kan och vilka behov av kompetensutveckling de behöver för att kunna arbeta med området?. Rektor har ansvaret för att leda och organisera verksamheten så att elevernas behov av

vägledning tillgodoses. I detta arbete är både studie- och yrkesvägledare och lärare viktiga aktörer. All personal ska ha god insikt i nödvändiga föreskrifter som gäller för studie- och yrkesvägledning. Utbildade studie- och yrkesvägledare har gedigen kunskap inom området och är ett stöd för rektor och övrig personal.

2. Eleverna från år 1 har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses

Innebörden av §29, Skollagen är att rektor ska försäkra sig om att skolan har personal med kompetens att tillgodose elevernas behov av vägledning. På skolor med högstadium finns oftast en studie- och yrkesvägledare på hel- eller deltid. Skolor enbart med låg- och mellanstadiet har mycket sällan tillgång till en studie- och yrkesvägledare. Oavsett skolform och vilka årskurser skolan har behöver rektor reflektera över frågan om man har eller inte har denna kompetens på skolan. Det första påståendet handlar om att personalen ska ha god insikt i föreskrifterna och utöver detta bör de också ha tillräcklig kompetens för att ge eleverna det de behöver i form av studie- och yrkesvägledning.

3. Vi har kartlagt elevernas behov av SYV

I läroplanerna står det att skolan ska bidra till att elevernas framtida val av utbildning och yrke inte begränsas av kön, social och kulturell bakgrund. Att skolan har ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Eleverna ska kunna göra väl underbyggda val av utbildning och yrken. För att kunna göra detta behöver eleverna god självkännetdom, god kunskap om vilka alternativ det finns att välja samt en förmåga att välja och genomföra val. Detta är så kallad valkompetens. Skolan behöver kartlägga och analysera vilka behov

av vägledning eleverna har. Ofta har skolledning och personal en mycket god insikt i vad eleverna kan behöva stöd kring avseende mål kopplat till ämnen och måluppfyllelse. Att tänka utifrån behov av vägledning kan tex vara att fundera över om det finns behov av att vidga elevernas perspektiv på utbildning och yrken? Gör de könsstereotypa val? Vad påverkar deras val? Vad vet de om olika utbildningar och yrken? Ett sätt att göra denna kartläggning är att analysera befintlig statistik och fakta som exempelvis.

- Skolresultat, meritvärde och behörighet till nationella program
- Föräldrars utbildningsbakgrund
- Gymnasievalet, stereotypa val
- Omvals- och studieavbrott på gymnasiet

4. Vi har tydligt uppsatta mål för studie- och yrkesvägledningen

Om man precis påbörjat ett utvecklingsarbete kan målen initialt handla om att analysera behov, skapa rutiner, organisera och kompetensutveckla personal. Därefter kan målformulering handla om att utifrån kartläggningen formulera mål för studie- och yrkesvägledningen på skolan. Vad är det gemensamt vi ska jobba för att uppnå under läsåret? Vad är det våra elever behöver och vi vill förbättra? Det ni kommer fram till är viktigt att kommunicera med all personal.

5. Vi har en aktivitetsplan som utgår ifrån elevernas behov av studie- och yrkesvägledning

En samlad aktivitetsplan ger en överblick av hela skolans SYV-arbete. I denna plan planerar lärare och personal vilka aktiviteter de ska genomföra under terminen eller läsåret. Studie- och yrkesvägledaren arbetar med samtal, gruppvägledning och förstärker med egna aktiviteter i låg, mellan- och högstadiet och skapar samarbete med lärare. Aktiviteterna ska möta elevernas behov och

bidra till att de uppsatta målen nås samt att planen har en bra balans.

6. Vi har rutiner för att under läsåret diskutera, planera och följa upp arbetet med studie- och yrkesvägledning

Du som rektor har mycket att vinna på att planera in hur arbetet med studie- och yrkesvägledning ska ske. Vika tid för detta i kalendariet, peka ut vilken tid som ska användas för gemensam planering, förtydliga hur och när uppföljningar ska göras. Ett årshjul för arbetet med studie- och yrkesvägledning kan vara värdefullt.

7. Det finns en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal kring arbetet med studie- och yrkesvägledning

Styrdokumentet pekar på att studie- och yrkesvägledningen är ett arbete för alla som arbetar i skolan. Rektor, lärare/personal och studie- och yrkesvägledare ska alla bidra till detta. Du som rektor leder och fördelar arbetet. Gör tydligt vad du förväntar dig att dina medarbetare ska ta ansvar för. I ett årshjul kan med fördel olika uppdrag och ansvars fördelas på olika personer. Det bidrar också till att du har möjlighet att följa upp vad som görs. Vissa skolor har i medarbetarsamtalen en fråga om hur man bidragit till att nå uppsatta mål för studie- och yrkesvägledningen under läsåret.

8. Det finns ett organiserat samarbete mellan rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare/personal kring arbetet med studie- och yrkesvägledning

Tid för gemensam planering och en uttalad ambition om samarbete mellan olika yrkesgrupper lägger en god grund för ett meningsfullt utbyte mellan kollegor. Exempelvis vill vi att elever i samma årskurs med olika klasser ska ges likvärdig studie- och yrkesvägledning. Du som rektor behöver organisera för samarbete. Om målet är

att öka samverkan mellan skola och arbetsliv för att elevernas förståelse för arbetsmarknadens behov ska öka, så krävs ett organisatoriskt samarbete. En SYV-grupp bestående av lärare från olika årskurser, studie- och yrkesvägledare och någon från skolledningen kan vara ett sätt att organisera.

9. SYV finns med som en del i det systematiska kvalitetsarbetet

För att området ska få genomslag långsiktigt behöver det finnas med i skolans systematiska kvalitetsarbete (SKA). Först då blir det en del av skolans dagliga verksamhet. Huvudfrågorna är; Var är vi? Vart ska vi? Hur gör vi? Hur blev det?

Enligt de allmänna råden är det rektors ansvar att se till att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval. Det finns olika sätt att formulera sig kring området i SKA. Några förslag på frågor kopplade till utveckling och uppföljning;

- Bidrar aktiviteterna till elevernas behov och skolans målformulering?
- Arbetar alla årskurser, klasser, fritids och ämnen mot målbilden?
- Skapar vi en bra helhet och progression för eleverna, i varje årskurs och stadie?

10. Det finns stöd från huvudmannen kring arbetet med SYV

Huvudmannen har ett ansvar att konkretisera vad de nationella målen för SYV innebär för den egna verksamheten. Ofta, men inte alltid, finns detta sammanställt i en plan, strategi eller i form av riktlinjer. Detta utgör ett stöd för dig och dina kollegor så alla vet vad som gäller och förväntas göras inom området. SYV-frågan kan också tas upp regelbundet i olika forum så att ni kan utbyta erfarenheter, diskutera och ställa frågor. Skolchefer kan även lyfta skolans arbete med SYV i medarbetarsamtal med rektorerna. Vilket stöd har du av huvudman just nu?

11. Det är tydligt vad rektor ska rapportera till huvudmannen kring SYV

Som vi redan nämnt har huvudmannen ett ansvar för att konkretisera vad de nationella målen innebär för den egna verksamheten. Då bör det också finnas en rutin för hur målen följs upp, vad och när skolorna ska rapportera. Många skolhuvudmän har en övergripande plan för arbetet med studie- och yrkesvägledning som styr vad som ska göras och hur detta ska följas upp. Det bör givetvis finnas en god dialog mellan huvudman och rektor kring detta arbete. Du som rektor kan också initiera en dialog kring studie- och yrkesvägledningen för att få fart på arbetet hos huvudman.

Referenser

Skolinspektionen (2013). Studie- och yrkesvägledning i grundskolan (2013:5).

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2013/syv/studie--och-yrkesvagledning-i-grundskolan---slutrapport.pdf>

Skolinspektionen (2019). Studie- och yrkesvägledning i undervisningen på yrkesprogram i gymnasieskolan (Tematisk kvalitetsgranskning 2019).

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2019/syv/syv-rapport-slutversion.pdf>

Skolinspektionen (2023). Grundskolor i kommuner med låg utbildningsnivå. Fokus på årskurs 7-9. (Tematisk kvalitetsgranskning).

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2023/lag-utbildningsniva/skolor-i-kommuner-med-lag-utbidningsniva.pdf>

Skolinspektionen (2024). Lärares arbete med att tidigt motverka könsbundna val. Fokus på undervisningen årskurs 4-6. (Tematisk kvalitetsgranskning).

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2024/konsbundna-val/lara-res-arbete-med-att-tidigt-motverka-konsbundna-val.pdf>

Riksdagen (2017). Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning. (Rapport från riksdagen 2017/18:RFR24).

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/rapport-fran-riksdagen/studie-och-yrkesvagledning-i-grundskolan-och_h50wrfr24/

Statens offentliga utredningar från Utbildningsdepartementet (2019). Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle. (SOU 2019:4).

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194/>

SyvBarometern (2023). Hej Syv, Ungdomsbarometern

<https://www.youtube.com/watch?v=L-3ozsXuHII>

Skolverket (2013). Allmänna råd. Arbetet med studie- och yrkesvägledning.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/allmanna-rad/2013/arbete-med-studie--och-yrkesvagledning>

Skolverket. (2022). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laro-plan-och-kursplaner-for-grundskolan/laro-plan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

Skolverket. (2022). Läroplan för anpassade grundskolan Lgra22.

<https://www.skolverket.se/undervisning/anpassade-grundskolan/laro-plan-och-kursplaner-for-anpassade-grundskolan>

Skolverket. (2022) (2025). Läroplan för gymnasieskolan (rev. uppl.).

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laro-plan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan>

Skolverket (2022) (2025) Läroplan för anpassade gymnasieskolan (rev uppl.)

<https://www.skolverket.se/undervisning/anpassade-gymnasieskolan/laro-plan-program-och-amnen-i-anpassade-gymnasieskolan>

Skolverket (2020) Att välja för framtiden. Skolans stöd genom vägledning och lärande.(Forskning för skolan).

Skolverket:Stockholm.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2020/att-valja-for-framtiden-skolans-stod-genom-vagledning-och-larande>

Länkar:

1000-kronorsloppet

https://www.youtube.com/watch?v=2dKQG6R5zQs&ab_channel=StiftelsenAllm%C3%A4nnaBarnhuset

Redraw the balance

<https://www.youtube.com/watch?v=uUYwHcwp2sA>

Hej Syv-youtubekanal, webbtäff med Skolinspektionen

<https://www.youtube.com/watch?v=WPoJUdB2iWU&t=11s>

Hej Syv-youtubekanal, SyvBarometern 2023

<https://www.youtube.com/watch?v=L-3ozsXuHII>

Hej Framtidsval

<https://hejframtidval.se/>

SVENSKT NÄRINGSLIV

Om Svenskt Näringsliv

Svenskt Näringsliv är företagens företrädare i Sverige. Vårt långsiktiga mål är att Sverige ska återta en tätposition i den internationella välståndsligan. Vi arbetar med opinionsbildning och kunskapsspridning, utvecklar nya idéer och tar fram konkreta förslag för att skapa ett bättre klimat för företagsamheten.

Svenskt Näringsliv finns på plats i hela landet. Du hittar ditt regionkontor på:

www.svensktnaringsliv.se/regioner